

(המשך מעמוד 20)

המשחולל באסיפותיהם כי תנועת העבודה היא שהביאה את העולים מארצות-ערב ארצה. שנתה להם את עיני רות-הפיתוח. לשווא הציגה להם את העבר המפואר של תנועה זו. ואת פאריצית: הקיבוצים. לשווא הציגה על "עסקני העדות" שתפסו מקום בולט ברישומי המערך.

התוצאה היתה הפוכה מן המקווה.

המאזנים ראו בעירות-הפיתוח גטאות, שבהן נכלאו העולים מעדות-המזרח, בעוד שהאשכנזים בנו לעצמם שכונות-יילות. הקיבוצים נראו להם כמבצרי האצולה האשכנזית. שהתבצרה שם מאחורי חומות וחפיר, לבלי תת בהם דריסת-רגל לבנייה-עולים. עסקניה-עדות נראו להם כסוכנים שמכרו את נישמתם לשטן המימסד הריאשכנזי.

תגובתם של ראשיה-המערך על הבמה עוררה רחמים. הם לא הבינו כלל על מה הצעקה.

במשך 32 שנים טאטאה הבעייה אל מתחת לשטיח עבה, בעזרת המילחמות והמשברים החיצוניים. בתי הספר של הקיבוצים היו נעולים לפני ילדיהן של עיני רות-הפיתוח הסמוכות, וגם בבתי-הספר בערים הגדולות פעלה, למעשה, שיטה מחוכמת וסמוייה של הפיחדה עדתית. הקיבוצניק, עסקן תנועת-העבודה, מנהיג ההסתדרות — אלה היו בעיני ילדיה-העיריות מעבדים, מנהלי-עבודה, בוסים, ממש כמו מפקדי-המשטרה הלבן, השופט הלבן, הפרופסור הלבן באוניברסיטה, השר הלבן בממשלה.

האצילים הצרפתיים, אנשי "המישטר הישן", היו ברובם אנשים נאורים, משכילים, ליברליים. כאשר הסתערו "הסרייה-מכנסים" * על הבסטיליה, לא הבינו מהו מקור זעמם. גם כאשר עברו בעגלות מבעד לאספסוף הצהלה, בדרכם אל הגילוטין, נשארו נבוכים וחסרי-הבנה עד לרגע שבו ירדה הסכין על צווארם. הם לא הבינו את עומק התיסכול והזעם של "הסרייה-מכנסים", שלא היו להם חלק ונחלה בצרפת החדשה.

אנשי הקיבוצים "המושבים הוותיקים, חלוצי ארץ-ישראל העובדת", היו בוגי היישוב ומייסדי המדינה. הם היוו אריסטוקרטיה אמיתית, במובן המקורי של המילה היוונית: שילטון ה"אריסטוס", הטובים ביותר. כמו כל אצולה, החלה גם זו את דרכה בשירות לכלל, בייבוש הביצות ובהפרחת השממה. וכמו כל אצולה תעשייתית, התאבנה, וסיימה את דרכה בהגנה על זכויותיה ובתחושה של התנשאות.

"האריסטוקרטים אל עיניה-החדשה!" שרו הסרייה-מכנסים במהפכה הצרפתית. "אנשי כנזים בני-זמננו!" צעקו בנייה-העיריות לעבר חבריה-הקיבוצים הנדהמים, שהתגייסו מיד למחלוקת כדי לגייס את הכוחות בעיירות לעין המערך.

הכבוד האבוד של בני המזרח

הרגשת אי-השייכות של בני עדות-המזרח — כימעת מחצית האוכלוסיה הבורגנית של המדינה — היו סיבות עמוקות יותר אף מאלה.

אדם יכול לחיות בתנאים דחוקים, להסתפק במועט ולהיות מאושר, אך אין אדם יכול לחיות בלי גאווה, בלי זהות, בלי הרגשה של "אני" ו"אנחנו". בני עדות-המזרח הרגישו שזכויותיהם נחטפו מהם, שאין להם תחילה ותמורה. הם לא ידעו מהו "משח" זה. ורובם גם לא רצו לדעת.

בארצות מולדתם היו יהודי מארק, לוב, מצריים, תימן, סוריה, עיראק ואיראן שייכים לחברות יציבות, בעלות תרבות מוצקה ומסורת מושרשת. כמו כל ארצות הפורה היהודית, היתה התרבות המקומית בכל ארץ קשורה קשר הדוק בתרבותה של אותה ארץ. תרבותם של היהודים בארצות-ערב היתה מסונפת לתרבות הערבית, מושפעת ממנה ומשפיעה עליה.

כאשר באו יהודים אלה ארצה הם מצאו כאן חברה בעלת התנשאות אירופית חזקה, שהיתה (ובשאהר) חדוה בבון לתרבות הערבית. רוב העולים האירופיים, שירדו בסירות בנמל יפו במשך שני דורות, חשו סלידה מן הדיבור הערבי, הריחות הערביים, אורחות-החיים הערביים. כאשר באו העולים מארצות-ערב ארץ צה, גילו כי צורת-הדיבור שלהם, הלחנים האהובים עליהם ואורחות-חיהם מעוררים זלזול, כוז ואף שינאה כמוה — ממני שהיו ערביים.

בניהם של העולים חשו בכך בית-רישאת. הם התביישו בתרבות הוריהם, ואף בהוריהם עצמם.

הם נדבקו במושיגיה של החברה השלטת, כפי שקרה בכל חברה שיש בה שלטים וגשליים. וכדרכם של גשליים, הם הגיעו לקיצוניות, והחריפו את הדיעוח הקדומות של האדונים. שינאתם לערבים ולכל דבר ערבי עלתה אף על זו של האשכנזים. כי בני עדות-המזרח רצו להוכיח, בעצם שינאתם זו, שהם רחוקים מן הערבים הבוויים ומתרבותם הנגזוה.

כך ניצב מעגל-קסמים: "האשכנזים" כזו "הספרדים", מפני שדמו לערבים (או להיפך, כבדיחה המיוחסת לחיים נחמן ביאליק: "איני יכול לסבול את הערבים מפני שהם דומים לספרדים!") — ואילו הספרדים שנאו את

ההתחלה: ההפגנה של בן-הרוש בחיפה

הערבים מפני שקירבתם התרבותית אדיהם גזרה עליהם, לדעתם, מעמד נחות.

התוצאה העיקרית של תהליך זה היתה גוויעתה של התרבות היהודית-מזרחית בארץ. היא זכתה, במיקרה הטוב ביותר, בתווית הזלזולית של "פולקלור", טופחה בחגיגות דוגמת המימונה, שעוררו לעג לכל הזולה, ובאגפים מיוחדים של המוזיאונים, לשם "הנצחה".

אך חשבה הרבה יותר היתה התוצאה לגבי בני האדם. הם נחפזו להשיר מעליהם כל זכר לתרבות אבותיהם. הם השתדלו לדבר עברית בלי ההיגיון ה"ערבי" — שהוא ההיגיון העיברי הנכון. עונות-הבית העיראקית, שדיברה עברית עשירה ונכונה, השתדלה לדבר עברית משושבת ועילגת, כמו הגברת הפולנית. קריינית-הרדיו התמיניה ראומה אלדר התחילה מדברת בלי "עין וחית", דבר שביא עליה גויסה מפי דויד בן-גוריון כבכודו ובעצמו.

לא רק הסימנים החיצוניים של התרבות המזרחית נגנזו. יחד עימם אכזרו כל הסממנים של התרבות היהודית-ערבית: נועם-החלזינות, כות, היחסים ההוגנים בין אדם ורעהו, כיבוד ההורים, נימוסים, פונם הערבים שהעמיד אופי נעים מעל להישג תחרותי.

ה"פריחה" הבלונדית

בני עדות-המזרח רצו להיות, כל לילה, לישיר ראלים "מיתיים", ל"צברים". הטיפוס האידיאלי הצברי היה תמיד צפון-אירופי, חיקוי של האידיאל ה"ארי": גבה-קומה, בלונדי, תכול-עיניים, תקיף, תח-רתי, הישגי.

זה היה בלתי-אפשרי.

אדם שגדל בביתו באווירה של לחנים מיזרחיים, אינו הופך חובב של באך ובטהובן מפני שהוא מורד בעבדי-אלוהים ובאוס-כולתום. לכל היותר הוא יכול לעבור למוסיקת-הפופ האוניברסלית.

המאורקאית הצובעת את שיערה אינה הופכת מארי-לין מוגרו אנגלו-סאכסית. היא רק זוכה בתואר-הזלזול "פריחה", מאחורי גבה או אף בפניה.

אובדן התרבות המזרחית הותיר אחריו ציבור גדול, שנותר ללא מיסגרת משלו. כי תרבות אינה סרע-עורף, היא מערכת של כללי-התנהגות, מוסכמות חברתיות, סיגנון והשקפות משותפות, המאפשרת להמוני-אדם לחיות בצוותא, ללא חיכוך מתמיד ומתיש. היא מכניסה סדר לגיגל האנושי. היא מאפשרת לשבת לתפקד ב"יחד".

כאשר ציבור גדול מאבד לפתע, בן לילה, תרבות ומסורת שצמחו במשך מאות בשנים, אין הוא יכול ליצור תרבות חדשה יש מאין, ואין הוא יכול לאמץ לעצמו תרבות שצמחה בחברה אחרת.

החלל התרבותי, שנכפה עליידי הנסיבות (או עלי ידי האשכנזים) על בני עדות-המזרח נתן את אותותיו השליליים בכל שיטחי החיים. בקרב שיכבה רחבה נוצרה תרבות-מישנה של פריקת-עול, של השחתת רכוש-הציבור, של הפרת הכללים והחוקים, של "חברה פושי-ענית".

במייננים היפים של אוסף של תיקים פלייליים. השור טר והשופט נראו כסוכני האויב. ההמונים שלא הרגישו שיש להם חלק בדויד ונחלה בבית-ישי, כפרו גם בחוקים של דויד ובנורמות של בית-ישי.

כך צמחו התופעות שהוגדרו ערידו המימי סד האשכנזי וכריה-התיקשורת שלו כ"ביריון נות", כהתנהגות של "אספסוף" — מכני שהמימסד טרח לשאול את עצמו מה מקורן של תופעות אלה, ומהי מידת אשמתו שלו ביצירתן.

ראשי "הבורה הכרם", שבלטו בשנת תשמ"א בפרש "הרצח הכפול", היו פושעים בעיני ציבור אחד, גיבורים בעיני ציבור אחר. כאשר תוארו — במידה רבה של הגזמה אופנתית — כ"ראשי הפשע המאור-גן", מלא ליבם של רבים בעדות-המזרח גאווה.

סוף-סוף הגיעו בני כרם-התימנים למשהו, דדרגה של פיקוד ושלי מנהיגות שנשילדה מהם במערכות הרישומיות.

הלאומנות של החלל הריק

הציבור, שהתגלה בצורה כה דרמטית בסירטי-הטלוויזיה שסיקרו את הבחירות לכנסת העשירית, נולד על רקע זה.

על המירקע הופיעו ה"צ'צ'אים", ששלחו את ידיהם כלפי שימעות פרס ב"תנועה מיזרחית" (הגדרה גיונית לשלעצמה), שהטיחו בפניו מילות של זעם ועלי כון, וגם עגבניות. הפגיעות הגופניות היו מעטות, אך תהומות השינאה שנפצרו לפתע הרעידו את הלבבות.

היה זה ציבור שנחלש מקרקע-הצמיחה התרבותית שלו, ושנשתל מחדש באדמה צחיחה. ציבור שבניו חיו משחר ילדותם באווירה של תיסכול וקיפוח. הפי-ליה והשפלה, שינאה וקניאה. ציבור שאיבד כל זהות משלו, ושלמד לבזו לזהות שהיתה לו. ציבור שאינו "שייד", שאין לו חלק ונחלה במימסד. ציבור שהוא עתה כמחצית האוכלוסיה היהודית הבורגנית, אך המהווה מיעוט מבוטל בממשלה, בכנסת, בצמרת הכלכלית והי פקידותית, בין אלופי צה"ל והפרופסורים של האוניברסיטאות.

ציבור זה הוא לאומני קיצוני, מפני שרק הלאומנות הקיצונית מנחילה לו הרגשה כלי שהיו של "שייכות" לעם העיון, היהודי-ישראלי, לז, שבו הוא חש את עצמו מנוכר ומקופח מכל הבחינות האחרות. הוא אנטי-ערבי גם מפני שבדרך זו הוא מתרחק, על פי הרגשתו, מן התרבות הערבית של אבותיו, שהוא למד לבזו לה, ומתקרב לתרבות ה"עליונה" של האשכנזים.

הלאומנות הקיצונית של המקופחים והמנוכרים אינה תופעה ישראליה ייחודית. היא קיימת במדינות רבות בעולם. המקופחים והמנוכרים זקוקים יותר מכל חלק אחר בחברה להרגשת החמימות של החרם הלאומי. לאומנות מסוג זה היא פשוטה. פרימיטיבית, חדורה בשינאה עזה לזר, ל"אויב". יש לשנוא את ה"הם", כי שינאה זו מבבירה את תחושת ה"אנחנו". בהתלהבות של מילחמה, בסערה של קרב, בזעם על מעשה-זוועה של ה"הם", נשכחים ריגשי הקיפוח, נעלם העלבון, גור-השיכרון של הרגשת ה"אנחנו".

החללה הלבנה" הלבנים העניים בארצות-הברית, שונאים את הכושים יותר מכל שיכבה אחרת בחברה הלבנה. בני הפרולטריון הברטי מעללים במהגרים הזרים בבריטניה, וגרמו השנה להלחמות-הלוהטת כל אלה, תרתי משמע. כל התנועות הגיוניות והלאומניות בעולם ינקו את כוחם דווקא מקרב השיכבה המקופחת ביותר של העם השליש.

בעידן שבו מפנה הלאומנות החידונית, האתאיסטית והפאשיסטית, נוסח אירופה, את מקומה ללאומנות הדתית, נוסח המזרח, עזר לה להתעוררות כולה ללבוש ציביון דתי או דתי-למחצה.

התרבות היהודית בארצות-המזרח היתה תמיד דתית.